

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 1/

Fylke: Møre og Romsdal.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Gjemnes.

Emne: Ard og plog.

Bygdelag: Storlandet.

Oppskr. av: K. Grønseth. f. 1877.

Gard: Grønset.

(adresse): Storlandet.

G.nr. 11. Br.nr. 3.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Delvis.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Har og søkt opplysninger hos eldre. (over 90 år) Jens Stokke 94.

SVAR

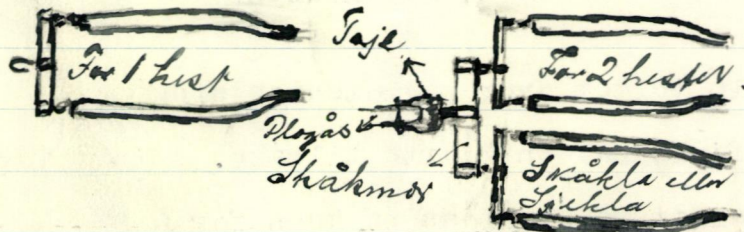
1.- Både Ard og Plog har vært, og er brukt her i bygda.

2.- Arden bruker framleis. En kjenner ikke til at den ble brukt på kornakeren. Der ble plog og harv brukt.

3/- Arden ble brukt til å slå opp rader når en setter poteter og senere til å hyppe potetene. Nå har de fleste større gårdbrukere anskaffet "Hestehakke", men Arden fins og brukes framleis.

4.- Arden som har vært i bruk her i bygda så nærmest ut som nr. 15, men med veltefjel på begge sider. Selv personer på over 90 år kan ikke huske å ha seet typer 1-7 brukt her.

5.- Her har også så langt tilbake som de eldste husker, vært brukt skjeker (skåkla) som skissen viser og samme type til både plog, ard og harv.

6.- Styret og åsen var av tre, veltefjølene og skjæret var av jern, mollfoten (slepeskoen) av tre. Tajen av jern: den del som skjelan ble heftet til. Det var omtrent de samme navn både på Ard og Plog. På Plogen var Tajen stillbar - til høyre eller venstre.

7.- Ikke alle bygdasmeder laget de forskjellige deler likt. Velteflølene ble snart stillbare, så furene kun-

- ne gjøres bredere eller smalere etter ønske, og ved å stille mollfoten opp eller ned, kunne en regulere dybden av "Forra".
- 8.- Besvart under nr. 7.
- 9.- Nei ikke her.
- 10.- Dybdegangen ble regulert ved å stille mollfoten.
- 11.- De første Arder var noe i likhet med nr. 7. Veltefjølvar ikke stillbare på de første. En vet ikke av at de ble brukt på kornåker. De hadde ikke kniv.
- 12.- De ble her laget av bygdesmeder og kostet fra 15-20 kr. 4-5 daler. En tindharv kostet 5-7 daler og en plog 10 til 12 daler hos en bygdesmed her i bygda.
- 13.- Nå brukes kun fabrikksmidde ploger; men på de fleste gårder kan en se enkelte gamle bygdesmidde ploger. En kan se at enkelte gårdbrukere nytter dem til å ta det loddrette snitt i jorda før en pløyer voll. Det er da bare skjelettet og kniven igjen på plogåsen.
- 14.- Heime skulle det for ca 140 år siden ha eksistert en plog som nærmest må ha lignet nr. 12. Den var av tre med jernbeslag
- 15.- Veltefjøla på de gamle heimesmidde plogene renska seg dårlig, så plogkaren måtte ha trespeie hengende på det ene håndtaket. Når han hadde pløydd ut "forra", renska han veltefjøla og hengte "speia" over håndtaket. Det var hull i skaftet, se skikken.
- 16.- Plogen ble veltet over på motsatte side av veltefjøla når en kjørte tilbake.
- 17.- Det var slått på en kloss på åsen for å løfte plogen fra jorda når en kjørte tilbake. Den ble kallt "slepsko". Har også hørt "skithel".
- 18.- Det var vanleg at en hadde både høyre- og venstreploger på gårdene. Åkrane lå ofte slik at de høvde best kunne pløye i forskjellig retning.
- 19.- Dybden kunne være noe forskjellig etter som jora var dyp eller grunn og om det var åker eller "Voll". En regulerte med den stillbare slepeskoen mollfoten.

fra 4-7 kornåker.

20.-Ristill, kniv som det her kalles, brukte en som regel kun når en pløyet voll, eng som skulle legges ut til åker.

21.- Ja , se under nr. 13.-

22.- Egen slede til å kjøre plogen ut påer ikke brukt her i bygda. Lå åkeren eller enga som skulle pløyes, langt fra husene, la man plog m/tilbehør på en vogn og kjørte det hele til stedet hvor pløyinga skulle foregå. Lå åkeren ikke så langt fra husene, spendte en hesten for plogen som da, ble slept til stedet ~~KXXXX~~ som skulle pløyes.

23.- De under dette nr. nevnte ploger er ikke kjendt her. Ingen nulevende kan huske et de gamle treploger har vært i bruk. Som allerede nevnt skal en treplog ha vært opbevart heime for ca. 140 år siden. Den var beslått med jern. Veltefjøla av tre men beslått. De gamle jernplogene hadde navn etter bygdesmeden som hadde laget dem. De aller fleste jernploger som finnes her i bygda er Gunna-ploger; men det er lenge siden de var i bruk.- I 1890 åra kom de første fabrikkplogene. Det var amerikanske Oliwerploger. Nå har det i mange år kun vært Jæderploger i bruk. Det er nærmest en lek å pløye med disse når en sammenligner dem med de gamle bygdesmaplogene, som var vanskelig å holle nede i jorda.- Forøvrig har Fergusson holdt sitt inntog her i bygda også. Her var strengt skille mellem plog og ard, som her uttales "Al" med tykk l. Ordet er hankjønn i bygde-målet.-

2449

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING